

ІНСТИТУТ ЛІТЕРАТУРИ ІМ. Т. Г. ШЕВЧЕНКА НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

БІБЛІОТЕКА
СВІТОВОЇ
ЛІТЕРАТУРИ

МОЛЬЄР

■

КОМЕДІЇ

ХАРКІВ
«ФОЛІО»

КУМЕДНІ МАНІРНИЦІ

Переклад Ірини Стешенко

ДІЙОВІ ОСОБИ

Горжибюс — поважний містянин.
Мадлон — Горжибюсова дочка } кумедні манірниці.
Като — Горжибюсова небога }
Лагранж } знехтувані поклонники.
Дюкруазі }
Маротта — покоївка манірниць.
Альманзор — лакей манірниць.
Маскаріль — слуга Лагранжа.
Жодле — слуга Дюкруазі.
Двоє носильників з портшезом.
Люсіль } сусідки.
Селімена }
Скрипалі.

Дія відбувається в Парижі, в домі Горжибюса.

ЯВА І
Лагранж, Дюкруазі.

Дюкруазі. Добродію Лагранж...

Лагранж. Що?

Дюкруазі. Гляньте на мене, тільки не смійтесь.

Лагранж. Ну?

Дюкруазі. Що скажете ви про наші відвідини? Чи ви дуже задоволені?

Лагранж. А як ви гадаєте, чи маємо ми з вами для цього підстави?

Дюкруазі. Та, правду кажучи, не зовсім.

Лагранж. Щодо мене, то я глибоко обурений! Чи то ж видано коли, щоб якісь чванькуваті провінціалки так пиндючилися, так маніжились, як оці дві курки, та щоб чоловіків третирували з такою погордою? На превелику силу додумалися вони запропонувати нам стільці! Та я ще зроду не бачив, щоб при гостях так часто перешіптувалися, так позіхали, так собі очі терли, стільки разів питали: «А котра зараз година?» Чи відповідали вони на наші запитання, чи підтримували розмову? Ба ні! Тільки цідили крізь зуби: «так» чи «ні». Хіба ж ви не згодні зі мною, що коли б ми були найнікчемнішими особами у світі, то й тоді з нами не можна було б повестися гірше?

Дюкруазі. Мені здається, що ви берете все це надто близько до серця.

Лагранж. Звичайно, беру до серця, бо це мені болить! Я не заспокоюся доти, доки не помщуся над ними, доки не провчу їх обох як слід за це зухвальство. Знаю я, чого вони поставилися до нас із такою зневагою! Шкідливий дух манірності загруїв не тільки Париж, він поширився і на провінцію, і наші вертихвістки таки добре набралися тієї зарази. Одне слово, ці кумедні дівчата — справжня мішанина манірності й кривляння. Я знаю, яким треба бути, щоб вони вшанували нас і привітали як слід; покладіться на мене, і ми з вами так з них посміємося, що ці курки відразу збагнуть, які вони дурні, і навчаться краще розумітися на людях.

Дюкруазі. Яким чином?

Лагранж. Я маю слугу Маскаріля, якого багато хто вважає за неабиякого дотепника; адже нині дотепність — це крам най-

дешевший! Отож цей зайдиголова забрав собі в голову, що він мусить ламати з себе вельможного пана. Він чваниться своїми уявними галантними манерами, ліпить нікчемні віршики і так зневажає інших слуг, що зве їх тварюками.

Д ю к р у а з і. Ану-ну! Що ж ви там надумали?

Л а г р а н ж. Що я надумав? Треба... Ні, краще поговорім про це в іншому місці.

ЯВА 2

Г о р ж и б ю с, Д ю к р у а з і, Л а г р а н ж.

Г о р ж и б ю с. Ну що? Побачилися з моєю небогою й дочкою? Як справи? Чим скінчилися ваші відвідини?

Л а г р а н ж. Мабуть, про це ви краще довідаєтеся від них, ніж від нас. А нам тільки й лишається, що подякувати вам за честь, яку ви нам зробили, та запевнити вас, що ми ваші найпокірніші слуги.

Д ю к р у а з і. Ваші найпокірніші слуги.

Г о р ж и б ю с (*сам*). Ого! Щось вони не дуже задоволені, як я бачу. В чому ж річ? Треба розпитатися, в чім справа. Ей, хто там є?

ЯВА 3

Г о р ж и б ю с, М а р о т т а.

М а р о т т а. Що накажете, пане?

Г о р ж и б ю с. Де ваші господині?

М а р о т т а. У своїй кімнаті.

Г о р ж и б ю с. Що вони роблять?

М а р о т т а. Губну помаду.

Г о р ж и б ю с. А чи не забагато вони помадяться? Скажіть їм, щоб ішли сюди.

ЯВА 4

Г о р ж и б ю с *сам*.

Г о р ж и б ю с. Помада, помада!.. Далєбі, ці негідниці пустять мене з торбами! Тільки й натикаєшся скрізь, що на яєчні білки, та на дівоче молоко, та на всяку всячину... Не доберу я ніяк, що воно й до чого? Відколи ми тут, вони змарнували сала принаймні від дюжини свиней, а скільки тих баранячих ніжок попереждали, то й не злічити! Четверо слуг можна було б прохарчувати!

ЯВА 5

Мадлон, Като, Горжибюс.

Горжибюс. Дуже треба переводити стільки добра на те, щоб шмарувати собі мармизи! Скажіть-но мені, як ви повелися з тими добродіями, що допіру вийшли звідси з такими незадоволеними обличчями? Чи ж я вам не наказував привітати їх так, як годиться шанувати майбутніх наречених? Адже ж ви добре знали, що я вас за них ладив?

Мадлон. Та як же могли ми поставитися до них привітно, тату, коли ці нечеми не вміють і поводитись як слід?

Като. Чи ж може, дядечку, хоч трохи розсудлива дівчина мати щось спільне з подібними особами?

Горжибюс. А чим же вони вам не догодили?

Мадлон. Оце виховання! Оце галантність! Починати прямисінько з законного шлюбу!

Горжибюс. А з чого ж накажеш починати? З незаконного співжиття, чи що? Мені здається, що ви так само, як і я, повинні їх тільки хвалити. Та чи ж може бути що поряднішого за таке поводження? Коли вже вони пропонують священний шлюбний вінець, то це доводить, що наміри в них чесні.

Мадлон. Ах, тату! Ну що ви говорите! Та це ж таке міщанство! Мені просто сором слухати ваші балачки, — вам конче треба хоч трохи повчитися доброго тону.

Горжибюс. Дай спокій! Не маю я потреби підлаштовуватися під ваш тон. Кажу тобі ще раз, що шлюб — свята, священна справа і що з цього повинні починати всі чесні люди.

Мадлон. Мій боже! Коли б усі люди були до вас подібні, то, мабуть, кожен роман кінчався б на першій сторінці! Нічого сказати, то було б пречудово, коли б Кір відразу ж одружився з Манданою, а Аронс почав би з того, що став би з Клелією до шлюбу!

Горжибюс. Що ти там верзеш?

Мадлон. Тату! Ось і моя кузина скаже вам те ж саме: шлюб — це останній епізод, спершу має відбутися ще багато різних пригод. Для того, щоб припасти дівчині до вподоби, поклонник повинен перш за все вміти висловлювати високі почуття, бути ніжним, лагідним і палким; запобігаючи ласки своєї коханої, він мусить додержувати певних звичаїв. Спочатку він має побачити даму свого серця десь у церкві, чи то на променаді, чи то на публічній

церемонії, якщо тільки якийсь родич або друг волею неба не приведе його до неї в господу, звідки йому належить вийти замріяним і меланхолійним. Якийсь час ховає він свою пристрасть від коханої особи, а проте відвідує її дуже часто й щоразу переводить розмову на любовні теми, даючи товариству нагоду вправлятися в дотепності. Аж ось настає той день, коли він освідчується їй в коханні; ця ніжна розмова відбувається, звичайно, в якомусь садку, в затишній алеї, тимчасом як решта товариства залишається десь далі; це освідчення викликає раптовий вибух гніву, про що свідчить густий рум'янець на наших щоках, і на певний час наш гнів відлучає від нас закоханого поклонника. Але потім він все ж знаходить засіб уласкавити нас, призвичаїти нас потроху до палких своїх признань і, нарешті, зриває з наших уст слова кохання, що нам їх так важко було вимовити досі. Ось саме тут і починаються пригоди: підступні суперники, що чинять різні перешкоди нашій взаємній сердечній прихильності, тиранство батьків, облудні тривоги ревнощів, докори, вибухи розпачу, викрадення, а далі все те, що з того випливає. Отак ведеться справа в елегантному товаристві, і цих правил галантний кавалер не повинен ніколи порушувати. Чи ж випадає отак з доброго дива мало не з першої зустрічі ставати до шлюбу, згадувати про кохання, тільки підписуючи шлюбний контракт, і весь роман починати з кінця? Та це ж, тату, найогидніше гендлярство! Мені стає млосно на саму думку про це!

Г о р ж і б ю с. І тобі не сором верзти таку нісенітницю? І оце зветься у вас високим стилем?

К а т о. Але ж, дядечку, моя кузина справді має рацію. Ну, подумайте, чи ж можна добре вітати людей, що зовсім не знаються на галантному поведженні? Іду в заклад, що ці нечеми зроду не бачили Карти Країни Ніжності і що Любовні записочки, Ласкаві послуги, Галантні послання та Мадригали — зовсім для них невідомі краї. Та це ж по всьому знати! Невже ви не бачите, що навіть зовнішність у них непоказна, вони ж зовсім не схожі на тих людей, про яких відразу ж складається добра думка! Прибути з любовним візитом у буденних панчохах та панталонах одного кольору, в капелюсі, не оздобленому перами, з недбалою зачіскою і в такому простацькому вбранні, наче в них не вистачило грошей, щоб прикрасити його стьожками... Нічого казати, — та й коханці ж з них, крий боже! Яке просте, убоге вбрання! Яка суха й нецікава

розмова! Ані протягнених слів, ані різноманітних інтонацій! Я, між іншим, звернула увагу ще й на те, що комірці в них від поганої майстрині, а панталони на цілу четвертину вужчі, ніж годиться.

Г о р ж и б ю с. Здається, вони обидві з глузду з'їхали! Не можу зрозуміти, що вони мені торочать! Слухай-но, Като, і ти, Мадлон...

М а д л о н. Благаю вас, тату забудьте нарешті ці неподобні ймення і звіть нас інакше.

Г о р ж и б ю с. Ну що ти їм казатимеш! Як то «неподобні ймення»? Адже ж ці ймення дано вам, коли вас хрестили!

М а д л о н. О боже мій! Які ж бо ви вульгарні! Диво дивне, як це такий батько міг породити на світ таку освічену дочку, як я! Хіба ж високим стилем можна говорити про якихось там Като чи Мадлон? Згодьтеся, що саме таке ім'я може зробити тривіальним найкращий у світі роман!

К а т о. Ну, звичайно, дядечку, хоч трішечки делікатне вухо жорстоко страждає, коли чує такі різкі звуки; а ім'я Поліксена, що його вибрала собі моя кузина, або Амінта, як я себе назвала, — такі милозвучні, що навіть ви ніяк не зможете того заперечувати.

Г о р ж и б ю с. Слухайте-но, ось вам моє останнє слово. Я й знати не хочу ніяких інших імен, окрім тих, що вам дали хрещений батько та хрещена мати. Що ж до тих добродіїв, про яких тут іде мова, то я добре знаю і їхні родини, і їхні достатки й рішуче вимагаю, щоб ви повиходили за них заміж. Обридло вже мені з вами панькатися, а доглядати отаких двох дівуль — це тягар не під силу для людини мого віку.

К а т о. Щодо мене, дядечку, то я можу сказати вам лиш одне: шлюб, на мою думку, — річ вельми непристойна. Хіба ж можна не страждати від думки, що доведеться лягти спати поруч із зовсім голим чоловіком?

М а д л о н. Дозвольте нам хоч трохи подихати атмосферою вищого паризького товариства, — адже ж ми приїхали сюди ще так недавно. Дайте нам волю самим зав'язати роман і не підганяйте нас із завершенням.

Г о р ж и б ю с *(набик)*. Ясна річ — вони збожеволіли! *(Вголос.)* Кажу вам іще раз: я нічого не розумію в тому, що ви там базикаєте, але хочу бути справжнім господарем у себе вдома; і, щоб відразу покласти край усім суперечкам, заявляю вам: або ви негайно візьмете шлюб, або сто чортів! — я запроторю вас обох у монастир! Присягаюся вам, що я від свого не відступлюся!

ЯВА 6

К а т о, М а д л о н.

К а т о. Боже мій! Любонько, як у твого батька дух загрузає в матерії! Який неповороткий у нього розумі Як темно в його душі!

М а д л о н. Нічого не вдієш, любонько! Він так мене конфузить! Важко собі уявити, що я й справді його дочка. Мені здається, що настане день, коли якась щаслива пригода відкриє таємницю мого високого походження.

К а т о. Я теж такої думки; так, є певні ознаки, що ти шляхетного роду. А щодо мене, як подивлюсь я на себе...

ЯВА 7

К а т о, М а д л о н, М а р о т т а.

М а р о т т а. Там якийсь лакей питається, чи ви вдома; каже, що його пан хоче вас бачити.

М а д л о н. Дуреля! Чи ви коли відучитесь висловлюватися так вульгарно? Скажіть: з'явився гонець і запитує, чи вважаєте ви за зручне для себе дозволити його панові споглядати ваше обличчя.

М а р о т т а. Ач, чого заманулося! Не знаю я латини, та й філософії так, як ви, по «Великому Сиріусу» не вчилася.

М а д л о н. Яке зухвальство! Це нестерпно!.. Але хто ж пан того лакея?

М а р о т т а. Та він назвав його маркізом де Маскаріль.

М а д л о н. Ах, любонько! Маркіз! Ідіть же скажіть мерщій, що ми приймаємо. Це, безперечно, якийсь блискучий дотепник, до якого докотилася чутка про нас!

К а т о. Певна річ, любонько!

М а д л о н. Знаєш, ми краще приймемо його тут, у нижній залі: це буде пристойніше, ніж запрошувати його до нашої кімнати. Ходімо, треба трохи причепурити зачіску... Подбаймо ж про нашу репутацію. Мерщій подайте нам повірника Грацій.

М а р о т т а. Йй-бо, не доберу я, що це за звір; говоріть по-християнському, коли хочете, щоб я вас зрозуміла.

К а т о. Принесіть нам дзеркало, невігласко, та, глядіть, не забрудніть скла відображенням вашої пики.

ЗМІСТ

ГЕНІЙ НА ВСІ ЧАСИ	
<i>Передмова Н. П. Орлик</i>	3
КУМЕДНІ МАНІРНИЦІ	
<i>Переклад Ірини Стешенко</i>	25
ТАРТЮФ, або ж ОБЛУДНИК	
<i>Переклад Володимира Самійленка</i>	49
ДОН ЖУАН, або КАМІННИЙ ГІСТЬ	
<i>Переклад Ірини Стешенко</i>	139
МІЗАНТРОП	
<i>Переклад Максима Рильського</i>	195
ЛІКАР МИМОВОЛІ	
<i>Переклад Ірини Стешенко</i>	271
МІЩАНИН-ШЛЯХТИЧ	
<i>Переклад Ірини Стешенко</i>	307
СКАПЕН-ШТУКАР	
<i>Переклад Ірини Стешенко</i>	377
ХВОРИЙ, ТА Й ГОДІ	
<i>Переклад Ірини Стешенко</i>	425
ПРИМІТКИ	502